



Remissammanställning
2020-06-25 NV-06147-19

Remissammanställning

av inkomna synpunkter på Naturvårdsverkets förslag på föreskrifter (NFS 2020:XX) om undantag från krav på separat insamling av matavfall

Innehåll

1. Bakgrund.....	3
2. Syfte.....	3
3. Urval av remissinstanser.....	3
4. Rättelse angående redovisning i avfallsplanen	4
5. Sammanfattning av synpunkter.....	4
5.1. Övergripande, allmänna synpunkter	4
5.1.1. Naturvårdsverkets kommentar.....	7
5.2. Synpunkter om fler undantagsmöjligheter	8
5.2.1. Naturvårdsverkets kommentar.....	11
5.3. Synpunkter om vägledning.....	13
5.3.1. Naturvårdsverkets kommentar.....	15
5.4. Synpunkter om tidsbrist och tidpunkt för ikraftträdande för kravet	15
5.4.1. Naturvårdsverkets kommentar.....	16
5.5. Synpunkter om möjlighet till dispenser	16
5.5.1. Naturvårdsverkets kommentar.....	17
5.6. Synpunkter på reglering av dokumentation i föreskrifterna.....	17
5.6.1. Naturvårdsverkets kommentar.....	17
Bilaga Översikt remissinstanser.....	18

1. Bakgrund

I juli 2018 infördes en ny bestämmelse i avfallsförordningen som innebär en skyldighet för kommunen att tillhandahålla ett system för separat insamling av matavfall från hushåll. Naturvårdsverket fick samtidigt bemyndigande om att meddela föreskrifter om undantag från kravet. Ett förslag på föreskrift har remitterats fr o m 23 januari 2020 t o m 6 mars 2020. Fyra av remissinstanserna begärde anstånd och fick förlängd svarstid.

Naturvårdsverkets bemyndigande att meddela föreskrifter om undantag från kravet på att kommunerna ska tillhandahålla ett system för att från hushåll samla in matavfall är reglerat i 15 a § avfallsförordningen (2011:927).

I Miljödepartementets promemoria för genomförande av de reviderade EU-direktiven finns ett nytt förslag på att Naturvårdsverket får meddela föreskrifter om undantag och ge dispens från kravet i 15 a § *när separat insamling inte är genomförbar eller inte ger fördelar som överväger nackdelar*. Ramen för *när separat insamling inte ska anses vara genomförbar eller ge fördelar som överväger nackdelarna* ges i kommande 15 g och h §§. Bestämmelsen motsvarar artikel 10.3 i avfallsdirektivet.

2. Syfte

Syftet med remissammanställningen är att ge Naturvårdsverket ett underlag för bedömning om det finns ett behov av förtydliganden och omarbeting av föreskrifterna samt att vara ett underlag i arbetet med att ta fram vägledning. Genom att sammanställa remissvaren kommer även eventuella behov av förtydliganden och rättelser att framgå och dessa kan då kommuniceras med remissinstanserna genom sammanställningen och vägledning.

3. Urval av remissinstanser

Förslaget på föreskrift remitterades till samma remissinstanser till vilka Miljödepartementet remitterat de två promemoriorna¹ om genomförande av reviderade EU-direktiv på avfallsområdet. Utöver det skickades även remissen direkt till några remissinstanser som bedömdes ha särskilt intresse av föreskriften. Remissen lades också ut på Naturvårdsverkets webbplats. Förslaget remitterades tillsammans med förslag på tre föreskrifter som behövs för att genomföra det så kallade avfallspaketet.

På sändlistan fanns 85 remissinstanser och 45 svar inkom avseende förslaget på föreskrifter om undantag från krav på separat insamling av matavfall. Tre av svaren var koordinerade med andra svarande och en remissinstans hänvisade till Avfall Sveriges remissvar. Av de remissvar som inkommit så var ungefär en fjärdedel del uttalat positiva till förslaget. Fyra remissinstanser avstyrker förslaget i sin nuvarande form. Se bilaga med översikt över remissinstanser.

¹ Genomförande av reviderade EU-direktiv på avfallsområdet (dnr M2019/01776/R) och Genomförande av reviderade EU-direktiv på avfallsområdet: Rapportering och miljöskaktionsavgifter (dnr M2019/02091/R).

4. Rättelse angående redovisning i avfallsplanen

Flera remissinstanser har i sina yttranden ifrågasatt lämpligheten att redovisa meddelade undantag och dispenser från kravet på separat insamling och borttransport av matavfall från hushållen i avfallsplanerna. Naturvårdsverkets avsikt var inte att föreslå en sådan redovisning.

Under arbetet med föreskriften om undantag från krav på kommuner att tillhandahålla separat insamling av matavfall diskuterades hur det skulle kunna följas upp vilka kommuner som använder sig av undantaget. Ett förslag var då att införa en bestämmelse i föreskriften om kommunala avfallsplaner om förebyggande och hantering av avfall om att kommunerna skulle redovisa undantagen i sina kommunala avfallsplaner. Förslaget bedömdes i ett senare skede inte som genomförbart eftersom avfallsplanerna ses över minst vart fjärde år och uppdateras vid behov. Förslaget togs därför bort ur föreskriften om kommunala avfallsplaner och ur båda konsekvensutredningarna. Olyckligtvis blev en skrivning kvar i kapitel 8.3.1 i konsekvensutredningen gällande förslag till föreskrift om undantag från krav på kommuner att tillhandahålla separat insamling av matavfall. Naturvårdsverket vill därför förtydliga att det inte föreslås något krav på att kommunerna ska redovisa sin utredning om de omfattas av undantaget i avfallsplanen.

5. Sammanfattning av synpunkter

Avsnittet innehåller en redogörelse för remisstansernas synpunkter och Naturvårdsverkets kommentarer till dessa. De mer övergripande synpunkterna beskrivs i det inledande avsnittet.

5.1. Övergripande, allmänna synpunkter

I flera fall innefattar dessa synpunkter även de övriga tre förslag på föreskrifter som remitterades samtidigt.

Arjeplogs och Arvidsjaurs kommuner ser båda positivt på att Naturvårdsverket föreslår föreskrifter med undantagsmöjligheter utifrån kommunernas geografiska storlek, som gör att matavfallinsamling bl a kommer att innebära högre avgifter.

Avesta och Norbergs kommuner (V-Dala miljö och bygg) är positiva till kommande förändringar inom avfallsområdet. De framför att det visserligen kommer att öka vissa tillsynsinsatser för deras nämnd, men att det å andra sidan kommer att medföra minskade avfallsmängder, ökad återanvändning, ökad återvinning samt en förbättrad avfallshantering.

Avfall Sverige avstyrker förslaget till föreskrifter om undantag från krav på separat insamling av matavfall i dess nuvarande utformning och framför ett antal synpunkter och ger förslag på ändringar.

Förpacknings-och tidningsinsamlingen FTI konstaterar att motsvarande undantag inte finns för de som ska tillhandahålla rikssystem för insamling av bl a förpackningar. FTI menar att om undantag kan vara tillämpliga för den

kommunala avfallshanteringen torde rimligen förutsättningarna för undantag vara samma för andra insamlingsystem.

Göteborgs stad (Kretslopp och vatten) tillstyrker förslagen men ger förslag på förbättringar. De påpekar att förslagen sammanlagt innebär en ökad börda på kommunerna och saknar en tydlighet hur de olika nya administrativa kostnader som följer av förslagen kan finansieras, framförallt vilka som kan finansieras med avfallsavgifter eller vilka som istället bör finansieras med skattemedel. De bedömer i nuläget utifrån underlaget att de kostnader som följer av dessa krav inte kan finansieras med avfallsgifter, men skulle gärna sett att vissa sådana möjligheter gavs och att det var tydligt i underlaget. De ser det som en brist att finansiering inte utreds närmare i konsekvensutredningen utifrån om det finns möjligheter att finansiera med avfallstaxa eller ej då det är viktigt för att kommunerna ska kunna upprätthålla en god redovisning att detta tydliggörs.

Härjedalen kommun (Vatten – och miljöresurs) avstyrker förslaget till undantagsföreskrifter i dess nuvarande utformning.

Kommerskollegium bedömer att den remitterade föreskriften inte utgör en anmälningspliktig föreskrift. Detta eftersom det mängdkrav som uppställs för att undantaget ska vara tillämpligt inte är tillräckligt specificerat för att utgöra en teknisk regel. Kollegiet påpekar att om Naturvårdverket avser att i en vägledning konkretisera vad som utgör den mängd avfall där undantaget kan bli tillämpligt, kan vägledningen komma att bli anmälningspliktig, då den i anmälningsdirektivets mening kan utgöra en faktiskt tvingande teknisk föreskrift. Kollegiet bedömer vidare att förslagen inte innehåller några krav på tjänsteverksamhet varför anmälningsplikten enligt tjänstedirektivet inte aktualiseras.

Kristinehamns kommun (Tekniska förvaltningen) framför att alla de förslag till ändringar som finns rörande de fyra föreskrifterna kommer att ta ytterligare resurser i anspråk för kommunerna. De anser att Naturvårdsverket i viss mån tagit för lätt på det merarbete som kommer att åsamkas kommunerna i deras många olika roller. När det gäller detta förslaget på föreskrift har Kristinehamns kommun inga synpunkter och anser att den föreliggande konsekvensutredningen är bra sammanställd och täcker de punkter som de anser bör beskrivas. Även innehållet i resonemangen är tydliga och begripliga. Kristinehamns kommun framför att de inget har att erinra rörande förslaget till föreskrift och konsekvensutredning.

Leksands kommun meddelar att de ställer sig bakom de synpunkter på föreskrifterna som lämnas av Avfall Sverige. I övrigt har kommunen inga synpunkter.

Lycksele kommun framför att det bedöms vara rimligt med undantag då avståndet och mängderna avfall på sina platser kan vara ytterst begränsade och det därmed är tveksamt om separering av matavfall har någon miljönytta.

Länsstyrelsen Dalarnas län ställer sig i huvudsak bakom förslaget.

Länsstyrelsen Jämtlands län anser att generellt tidsatt undantag bör införas då det har varit kort om tid för kommunerna att ordna med separat insamling av matavfall. Motiv för det menar länsstyrelsen är att minska antalet dispensansökningar (rapportering bör dock göras till Naturvårdsverket på samma sätt som för undantag enligt Avfallsförordningen 15 a §). Det bör vara viktigare att etappmålet uppfylls om några år än att matavfall samlas in separat 2021 och går till t ex förbränning.

Länsstyrelsen Västerbottens län tillstyrker Naturvårdsverkets förslag till nya föreskrifter för genomförande av reviderade direktiv på avfallsområdet. Länsstyrelsen har tagit del av förslaget och har inga synpunkter på dess innehåll.

Malmö stad tillstyrker samtliga fyra förslag till föreskrifter och ser dessa som steg i rätt riktning där avfall ses som en resurs. Att kommuners juridiska ramar för att förebygga avfall utvidgas inom avfallsplanen välkomnas. Vad gäller förslaget om undantag från krav på separat insamling av matavfall förstår Malmö stad behovet av möjligheten till undantag i enstaka fall, men förespråkar en restriktiv hållning till att ge undantag. Det är också av största vikt att det underlag som kommunerna tar fram är väl underbyggt och tydligt visar på och motiverar varför insamling av matavfall i kommunen eller del av kommunen inte skulle ge bästa miljömässiga resultatet. Vidare, det matavfall som samlas in i Burlövs kommun och Malmö stad behandlas i en samrötningsanläggning. Det är viktigt att regeringen i andra områden styr mot utvecklingen av biogasefterfrågan, för att exempelvis möjliggöra utbyggd kapacitet och struktur att kunna ta hand om matavfall med de ekonomiska incitament som krävs för att göra det. Denna efterfrågan är viktig för att öka motivationen i utsorteringen av matavfall och visa på cirkularitet i samhället.

Malå och Norsjö kommuner (miljö- och byggnämnd) anser att det är bra att kravet på insamling inte gäller om det inte ger bästa miljömässiga resultat med hänsyn till avfallshanteringens sammanlagda miljöpåverkan. De framför även att det är positivt att undantaget kan gälla för delar av kommunen då det för stora delar av Malå och Norsjö kommuner finns goda förutsättningar för egen kompostering. Kommunerna anser att där transportavstånden är stora och volymerna små ger kompostering inom egen fastighet större miljönytta än insamling.

Regelrådet finner att konsekvensutredningarna inte uppfyller kraven i 6 och 7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning. Regelrådet konstaterar vidare att förslagen gällande föreskrifterna om kommunala avfallsplaner om förebyggande och hantering av avfall och om undantag från krav på separat insamling av matavfall riktar sig till kommuner och får därför begränsade effekter för berörda företag. Regelrådet meddelar att de därmed inte kommer att behandla dem ytterligare i yttrandet.

Stockholms stad, Stadsledningskontoret ställer sig huvudsakligen positiv till förslagen om nya föreskrifter. Dock kvarstår de synpunkter som lämnats avseende de förslag till ändringar av lagar och förordningar som

Miljödepartementet har lämnat i promemorian Genomförande av reviderade EU-direktiv på avfallsområdet (besvarad av kommunstyrelsen den 18 december 2019, dnr KS 2019/1512) samt promemorian Genomförande av reviderade EU-direktiv på avfallsområdet: Rapportering och miljöstraffavgifter (besvarad av kommunstyrelsen den 17 februari 2020, dnr KS 2019/1825).

Stadsledningskontoret framhåller att remissvaren bör läsas i ett sammanhang.

Miljöförvaltningen tillstyrker sammantaget förslagen i sin helhet. Vidare konstaterar nämnden att staden redan tillhandahåller ett system för insamling av matavfall varför staden inte direkt berörs av förslagen vad gäller möjligheterna till undantag från det kravet. Stockholm Vatten och Avfall har inga synpunkter på det här föreliggande förslaget till nya föreskrifter. Dock kvarstår synpunkter redovisade i remissvar avseende Genomförande av reviderade EU-direktiv på avfallsområdet (Dnr M2019/01776/R), SSAB DNR 2019-164 samt remissvar avseende Genomförande av reviderade EU-direktiv på avfallsområdet: Rapportering och miljöstraffavgifter (Dnr M 2019/02091/R), SSAB DNR 2019-198.

Sveriges kommuner och regioner avstyrker förslaget i sin nuvarande utformning.

Vaxholms stad anför att förslagen endast i liten utsträckning berör den kommunala organisationen och bedömer att undantag inte bli aktuellt för kommunen trots att det råder särskilda hämtningsförhållanden i skärgården på öar utan vägförbindelse. Roslagsvatten AB som ansvarar för avfallsverksamheten i kommunen har för avsikt att lämna ett eget yttrande utifrån sina erfarenheter och sin roll.

Vilhelmina kommun (Tekniska enheten) anser att undantagsföreskrifterna behöver förtydligas för att kommuner ska förstå hur det ska förhålla sig till dessa.

Åsele och Dorotea kommuner påpekar att införande av separat matavfallsinsamling kommer att innebära att avgifter blir ännu högre och dessutom att det blir svårt att få medborgarna att förstå miljönyttan med insamlingen eftersom de extra transporterna inte blir obetydliga. Åsele och Dorotea kommuner ser därför positivt på att Naturvårdsverket föreslår föreskrifter med undantagsmöjligheter för separat insamling av matavfall. Avfall Sverige som är kommunernas branschorganisation inom avfallshantering delar kommunens synpunkter.

Östersunds kommun genom Miljö- och samhällsbyggnadsnämnden stöder Naturvårdsverkets förslag.

5.1.1. Naturvårdsverkets kommentar

Föreskrifterna om undantag föreslås träda i kraft den 1 augusti 2020. Kravet på kommunerna i 15 a § avfallsförordningen beslutades sommaren 2018 och både kravet och eventuellt undantag ska tillämpas på avfall som samlas in efter utgången av december 2020. Kommunerna ska sträva efter att uppfylla kravet i avfallsförordningen om att tillhandahålla system för separat matavfallsinsamling. Undantaget ska användas endast om det finns godtagbara skäl för det.

Utarbetandet av föreskrifter påbörjades under hösten 2019 efter att Naturvårdsverket uppmärksammats på att bestämmelsen i 15 a § avfallsförordningen inte alltid kan anses innebära det bästa resultatet för miljön som helhet. Naturvårdsverket hade dialog med ett flertal kommuner som bl a hade uttryckt problemen med separat insamling av matavfall på grund av glest bebyggda kommuner och långa avstånd till behandlingsanläggningar . Utifrån detta underlag tog Naturvårdsverket fram förslag på föreskrift på undantag från kravet i 15 a § avfallsförordningen. De remissvar som inkommit till Naturvårdsverket är värdefulla för det fortsatta arbetet med vägledning kring undantag och bestämmelsen om kravet i 15 a § avfallsförordningen.

Med anledning av avfallspaketet och de nya och reviderade föreskrifterna kommer Naturvårdsverket löpande under året att uppdatera sin vägledning på hemsidan och planerar även att genomföra två seminariedagar under hösten.

Naturvårdsverket har för avsikt att följa upp om och hur kommunerna använder sig av undantaget. Detta kan exempelvis göras i Naturvårdsverkets uppföljning av kommuners och länsstyrelser tillsyn enligt miljöbalken.

5.2. Synpunkter om fler undantagsmöjligheter

Arjeplogs och Arvidsjaurs kommuner anser att en separat insamling även skulle innebära oskäligen kostnader för medborgarna och att det perspektivet också bör finnas med som en undantagsmöjlighet för kommunerna.

Avfall Sverige anser att förutsättningar som hänför sig till samhällsekonomisk och insamlingsteknisk hänsyn bör inkluderas som grund för undantag. Avfall Sverige konstaterar att Naturvårdsverket tillämpar sitt bemyndigande restriktivt i förslaget till undantagsföreskrifter. Den första situationen för vilken Naturvårdsverket får meddela föreskrifter om undantag – när separat insamling inte är genomförbar – är inte inkluderad som en grund för undantag i förslaget till föreskrifter.

I konsekvensutredningen till förslagen anges att ”alla kommuner bedöms kunna erbjuda separat matavfallsinsamling till alla kommunens hushåll givet att mer tid erbjuds”. Avfall Sverige ifrågasätter den bedömningen. I det fall mycket avlägsna och otillgängligt belägna byggnader, exempelvis fjällstationer, byggnader på skärgårdsöar etc., används för bostadsändamål får det antas att det där genereras matavfall. I den situationen det till exempel inte finns vägar fram till dessa byggnader utan dessa nås via stigar eller genom terräng anser Avfall Sverige att separat matavfallsinsamling bör anses som inte genomförbar.

Avfall Sverige anser vidare att innebörden av ”inte är genomförbar” ska förstås i ljuset av hela avfallskedjan, inklusive förutsättningarna för behandling. Detta stöds av den föreslagna bestämmelsen 15 g § avfallsförordningen som specificerar vad som avses med ”inte är genomförbar”. Där anges att såväl miljömässig som insamlingsteknisk och ekonomisk hänsyn kan göra det möjligt att inte anse separat insamling som genomförbar. Avfall Sverige anser att ett helhetsperspektiv behöver anläggas där det vägs in, inte bara om själva

insamlingen är möjlig, utan även förutsättningarna för behandling av det matavfall som samlats in. Separat insamling av matavfall i exempelvis Norrbottens och Västerbottens inland skulle generera relativt små mängder avfall då befolkningen är liten och det är stora geografiska områden. Samtidigt är behandlingen av matavfallet från dessa områden förenade med stora svårigheter. För dessa områden finns närmaste rötningsanläggning i Skellefteå eller Härnösand, vilket kan innebära transportsträckor på 30 mil eller mer. Att bygga fler rötningsanläggningar för behandling lokalt eller regionalt är inte rimligt i ljuset av stora investeringskostnader och med tanke på de små mängder matavfall det rör sig om. Ytterligare ett problem för dessa områden är förknippat med avsättningen från rötningsanläggningarna. Utöver biogas produceras biogödsel till jordbruket vilket det är svårt att få avsättning för i Norrland då antalet lantbrukare är få och efterfrågan på biogödsel liten. Avfall Sverige anser därför att grunden för undantag bör inkludera situationen att separat insamling inte är möjlig. Regleringen i avfallsförordningen och Naturvårdsverkets föreskrifter riskerar annars att ställa krav på kommunerna som i vissa fall kommer vara orimliga att uppfylla.

Den andra situationen för vilken Naturvårdsverket får meddela föreskrifter om undantag är när separat insamling inte ger fördelar som överväger nackdelarna. Vad som avses med ”inte ger fördelar som överväger nackdelarna” följer av artikel 10.3 i avfallsdirektivet och anges i den föreslagna bestämmelsen 15 g § avfallsförordningen. Avfall Sverige konstaterar att Naturvårdsverket i sitt förslag till undantagsföreskrifter väljer att tolka ”inte är genomförbar eller inte ger fördelar som överväger nackdelarna” restriktivt. Naturvårdsverket utnyttjar inte sin föreskriftsrätt fullt ut och ställer högre krav än vad som krävs enligt avfallsdirektivet. I förslaget till undantagsföreskrifter anges att möjlighet till undantag endast föreligger när separat insamling inte ger det bästa miljömässiga resultatet med hänsyn till avfallshanteringens sammanlagda miljöpåverkan. I avfallsdirektivet, och den föreslagna bestämmelsen 15 g § avfallsförordningen, anges därutöver förutsättningarna ”inte är tekniskt genomförbar med hänsyn till god praxis för avfallsinsamling”, ”annan hantering ger ett återvinningsresultat som är jämförbart med det som skulle uppnås vid separat insamling” och ”separat insamling skulle medföra oskäligen ekonomiska kostnader”. Dessa möjligheter till undantag, som hänför sig till samhällsekonomiska och insamlingstekniska förutsättningar, saknas i Naturvårdsverkets förslag till undantagsföreskrifter. Naturvårdsverket föreslår därmed en reglering som är strängare än vad som krävs enligt EU:s avfallsdirektiv. I skäl 42 till ändringsdirektivet berörs frågan om när medlemsstater får göra undantag från kraven på separat insamling. Oskäligen ekonomiska kostnader vid separat insamling i glesbygd nämns särskilt som exempel på när undantag får göras.

Medlemsstaterna bör också tillåtas att frångå den allmänna skyldigheten att samla in avfall separat i andra vederbörligen motiverade fall, t.ex. om separat insamling av särskilda avfallsflöden i isolerade och glest befolkade områden orsakar negativ miljöpåverkan som inte uppvägs av de samlade miljövinster eller medför oskäligen ekonomiska kostnader.

Naturvårdsverkets förslag till undantagsföreskrifter innebär att det inte kommer finnas möjlighet till undantag från kravet på att tillhandahålla system för separat insamling av matavfall utifrån ekonomisk eller insamlingsteknisk hänsyn. Enligt föreslagna bestämmelser i avfallsförordningen finns förvisso möjlighet att söka dispens utifrån dessa aspekter, men då det är fråga om dispens kan ett sådant beslut förutsättas vara tidsbegränsat. Det innebär att regleringen i avfallsförordningen och Naturvårdsverkets undantagsföreskrifter på sikt innebär krav på kommunerna att tillhandahålla ett system för separat insamling av matavfall oavsett vad kostnaderna eller de tekniska förutsättningarna för detta är, så länge separat insamling leder till det bästa miljömässiga resultatet.

Avfall Sveriges ståndpunkter, som vägleder ställningstaganden, innebär bland annat att Avfall Sverige stödjer avfallshierarkin som princip, att Avfall Sverige stödjer beslutade miljömål- och klimatmål inklusive etappmål om matavfall, och att Avfall Sverige anser att avfallshanteringen ska ge en god och behovsanpassad service för invånare och verksamheter. Avfall Sverige anser samtidigt att en helhetssyn för insamlingen av olika avfallsfraktioner ska förordas. I ljuset av dessa ståndpunkter anser Avfall Sverige att det är positivt att system för separat insamling av matavfall införs. Avfall Sverige anser samtidigt att det måste finnas en borte gräns för vilka kostnader och tekniska krav som kan motiveras. Införande av separat matavfallsinsamling kräver införskaffande av separata matavfallskärl och gemensamhetslösningar samt införskaffande och kontinuerlig leverans av matavfallspåsar. Nya hämtningsfordon måste köpas in och antalet rutter som behöver köras för att hämta avfall dubbleras. Därutöver blir det en ökad administration och det behöver genomföras kommunikationsaktiviteter gentemot kommunmedlemmarna. Inom miljöförvaltning och miljörettslig reglering ges i regel utrymme för en skälighetsavvägning eller en proportionalitetsbedömning i relation till krav på åtgärder. Regleringen i avfallsdirektiven av krav på separat insamling medger en sådan bedömning i relation till bland annat oskäliga ekonomiska kostnader. Mot den bakgrunden framstår det som rationellt att en sådan avvägning medges även i den svenska regleringen. Konsekvenserna av de föreslagna föreskrifterna kan bli att kostnaderna för avfallshanteringen i vissa kommuner bli orimligt höga och samhällsekonomiskt omotiverade. Dessa kostnader kommer behöva finansieras genom höjda avfallsavgifter för kommunmedlemmarna i dessa kommuner. Avfall Sverige bedömer att den ekonomiska bördan för detta kommer att drabba enskilda, framför allt boende i glesbygdskommuner.

Rent konkret föreslår Avfall Sverige att den föreslagna 4 § i föreskrifterna om undantag från krav på separat insamling av matavfall ändras. Det bör göras ett tillägg till den nu föreslagna lydelsen så att undantagsmöjligheten även inbegriper situationer som omfattas av bemyndigandet i den föreslagna bestämmelsen 15 g § 2 p avfallsförordningen, ”en annan hantering ger ett återvinningsresultat som är jämförbart med det som skulle uppnås vid separat insamling”. Om en annan hantering (till exempel ett utbrett system av hemkompostering, matavfallskvarnar som är anslutna till avloppssystem eller tank) ger ett jämförbart resultat som separat insamling ger separat insamling inte fördelar som överväger nackdelarna. Det bör i den situationen finnas möjlighet till undantag från kravet på separat insamling.

Det bör därutöver göras ett tillägg i den föreslagna 4 § i föreskrifterna så att också situationer som omfattas av bemyndigandet i den föreslagna 15 g § 4 p avfallsförordningen inkluderas som en möjlighet till undantag från kravet på separat insamling. Det kan vara relevant i situationer där krav på separat insamling kräver så stora kostnader i form av investeringar i nya system, anläggningar eller drift av dessa, att kostnaderna är oskäligen. Oskäligt kan, i enlighet med den föreslagna bestämmelsen 15 h § avfallsförordningen, till exempel avse att kostnaderna är orimligt stora i förhållande till de miljömässiga resultat som uppnås samtidigt som det kollektiv som ska bära kostnaderna har dålig förmåga att göra detta.

Göteborgs stad (Kretslopp och vatten) ger förslag på förbättringar bl a att möjligheten till generella dispenser från kravet på separat insamling av matavfall breddas. Göteborgs stad noterar att man valt att göra ett generellt undantag endast för miljö, och inte utifrån teknik eller ekonomi, som förarbetena föreslagit och ser det som en nackdel. Hur man avser ge enskilda dispenser med dessa skäl anser Göteborgs stad skulle behövt beskrivas i underlaget då det underlättat bedömningen av förslaget för de generella dispenserna.

Sveriges kommuner och regioner (SKR) anser att föreskriften om undantag behöver kompletteras för att omfatta fler situationer som täcks av bemyndigandet i 15 g § avfallsförordningen. SKR delar inte Naturvårdsverkets uppfattning att alla kommuner bedöms kunna erbjuda separat insamling av matavfall till alla kommunens hushåll, givet att mer tid erbjuds (konsekvensutredningen s.6) och menar att bemyndigandet bör utnyttjas i större utsträckning. SKR påpekar att det kan finnas fall där separat insamling inte är tekniskt genomförbar med hänsyn till god praxis för avfallsinsamling. SKR anför vidare: Föreskriften om undantag bör utformas för sådana situationer (punkten 1), även om flera sådana situationer kan täckas av det undantag som stöds på bemyndigandet i punkten 3. Vidare bör situationen att ett utbrett system av hemkompostering eller motsvarande lösningar ger ett återvinningsresultat som är jämförbart med det som skulle uppnås vid separat insamling (punkten 2) täckas av undantag. Detsamma gäller situationen när det är fråga om så stora kostnader för investering i system, anläggningar eller drift att det medför oskäligen ekonomiska kostnader (punkten 4). Oskäligheten bör ta sikte på att kostnaderna i sig är orimligt stora, eller att det kollektiv som ska bära dem har låg bärkraft.

Åsele och Dorotea kommuner har svårt att se miljönyttan med en separat matavfallsinsamling, för en kommun med våra förutsättningar, och anser även att en separat insamling skulle innebära oskäligen kostnader för medborgarna. Det perspektivet bör som avfallsdirektivet anger också finnas med som en undantagsmöjlighet för kommunerna.

5.2.1. *Naturvårdsverkets kommentar*

Det är riktigt att Naturvårdsverket i konsekvensbeskrivningen skriver att alla kommuner bedöms kunna erbjuda separat matavfallsinsamling till alla kommunens hushåll givet att mer tid erbjuds. Naturvårdsverket konstaterar

också att införandet av ett system för separat matavfallsinsamling som ska erbjudas till samtliga hushåll i kommunen för flera kommuner inte kommer ge det bästa miljömässiga resultatet med hänsyn till hanteringens sammanlagda miljöpåverkan och att målet med föreskriften därför är att dessa kommuner ska kunna undantas från kravet i 15 a §.

Naturvårdsverket har utrett behovet av undantag utifrån de ramar för undantag som finns i artikel 10.3 avfallsdirektivet och som i Miljödepartementets promemoria Genomförande av reviderade EU-direktiv på avfallsområdet, M2019/01776/R (kap 11.2) föreslås genomföras genom ändringar i avfallsförordningen (15 g-h §§). Naturvårdsverket får meddela undantag om separat insamling inte är genomförbar eller inte ger fördelar som överväger nackdelarna. Artikel 10.3 och de föreslagna 15 g-h §§ anger när dessa förhållanden ska anses inträffa.

Naturvårdsverket bedömning är att det är tillräckligt att föreskriva om undantag utifrån när *separat insamling inte ger det bästa miljömässiga resultatet med hänsyn till avfallshanteringens sammanlagda miljöpåverkan*. Naturvårdsverket tolkning är att det med avfallshanteringens sammanlagda miljöpåverkan avses ett helhetsperspektiv på hanteringen. I den sammanlagda miljöpåverkan behöver därför hela systemet vägas in. Detta innefattar allt från att köra ut extra kärl, tömningar till förutsättningarna för behandling av matavfallet dvs mellanlagring, transport, behandlingsanläggningar och avsättning etc. Undantaget har preciserats till att gälla när det miljömässiga resultatet av att samla in den mängd matavfall som finns tillgänglig inte är tillräckligt för att väga upp avfallshanteringens sammanlagda miljöpåverkan.

Naturvårdsverket har gjort följande bedömningar utifrån de ramar som avfallsdirektivets artikel 10.3 och kommande förändringar i avfallsförordningen 15 g-h §§ ger. Om *separat insamling inte är tekniskt genomförbar med hänsyn till god praxis för avfallsinsamling*, t ex på avlägsna och otillgängliga platser gör Naturvårdsverket bedömningen att de mängder matavfall som uppstår på sådana platser inte heller är av den kvantiteten att insamlingen av dem skulle ge det bästa miljömässiga resultatet med hänsyn till avfallshanteringens sammanlagda miljöpåverkan.

När *en annan hantering ger ett återvinningsresultat som är jämförbart med det som skulle uppnås vid separat insamling*, exempelvis i områden där många av hushållen har egen kompostering eller använder avfallskvarnar gör Naturvårdsverket bedömningen att området kan komma att omfattas av undantaget. Detta utifrån att insamlingen av den mängd matavfall (från de som då inte komposterar eller har kvarnar), inte heller skulle ge det bästa miljömässiga resultatet med hänsyn till avfallshanteringens sammanlagda miljöpåverkan.

För det fall en fastighetsägare avser att kompostera sitt matavfall krävs en anmälan till kommunen enligt 45 § avfallsförordningen. Naturvårdsverket ser inga problem med att den hanteringen fortsatt gäller. En sådan anmälan är dock inte kopplad till själva hushållet utan till en fastighetsinnehavare.

De ramar som anger när Naturvårdsverket kan föreskriva om undantag utifrån att *separat insamling skulle medföra oskäligen ekonomiska kostnader* är angivna i den föreslagna 15 h § i avfallsförordningen:

1. negativa effekter på människors hälsa och miljön vid insamling och behandling av blandat avfall,
2. möjligheterna till effektivitetsförbättringar vid insamling och behandling av blandat avfall,
3. vilka intäkter som försäljning av återvunnet material kan ge, och
4. principen om att den som förorenar bör stå för de kostnader som föroreningen medför och de bestämmelser om producentansvar som ger uttryck för den principen.

Naturvårdsverket bedömer dock inte att det finns skäl att meddela ett generellt undantag som faller in under bestämmelsen i 15 h § avfallsförordningen och som kopplar till bestämmelsen i 15 g § p 4.

5.3. *Synpunkter om vägledning*

Avfall Sverige anser att förutsättningarna för undantag behöver förtydligas och vägledning behöver ges i fråga om hur undantagen ska tillämpas.

I konsekvensutredningen anger Naturvårdsverket att en kommun som vill återropa undantaget, för hela eller del av kommunen, behöver ta fram ett ”väl underbyggt underlag” för att kunna visa på och motivera att grund för att undantag föreligger. *Avfall Sverige* anser att Naturvårdsverket i vägledning behöver ange mer precist vilka uppgifter och beräkningar som ska ingå i underlaget. Detta är nödvändigt för att den kommunala avfallsorganisationen ska kunna förutse, planera och i tid göra de eventuella anpassningar och förändringar av avfallshanteringen som krävs för att uppfylla kraven i fråga om separat matavfallsinsamling.

När det gäller behovet av förtydligande och precisering vill *Avfall Sverige* betona betydelsen av att få särskilt följande aspekter klarlagda: Vad avses med att ”tillhandahålla system”? *Avfall Sverige* välkomnar Naturvårdsverkets ställningstagande att ”någon närmare reglering av hur detta ska ske [tillhandahållandet av ett system] införs inte utan det blir upp till varje kommun att bestämma hur insamlingen ska organiseras”. Samtidigt behöver det tydliggöras om det med ”tillhandahålla system” avses att samtliga hushåll i kommunen ska erbjudas separat insamling av matavfall. Många kommuner som infört system för separat matavfallsinsamling anser i dag att kommunen tillhandahåller ett system trots att det av olika anledningar inte görs till 100 procent av hushållen i kommunen. Att införa separat insamling av matavfall eller andra nya system, t ex fyrfackssystem, tar många år. Det går inte att införa systemen överallt i en kommun på en gång – det är resursmässigt orimligt. För att skapa tydlighet och förutsägbarhet, och därmed göra det möjligt för kommunerna att efterleva lagstiftningens krav, behöver Naturvårdsverket vägleda i fråga om av vad som avses med ”tillhandahålla system” i förhållande till denna fråga.

Avfall Sverige frågar även hur ”del av kommunen” ska tolkas, om ”del” innebär ett större geografiskt område eller om det även inbegriper ett, eller några få, hushåll och hur många hushåll/hur stort geografiskt område som ska betraktas

som ”del av kommunen”. Avfall Sverige bedömer att även bland de kommuner som redan idag tillhandahåller system för separat insamling av matavfall är det få som gör det i förhållande till 100 procent av hushållen i kommunen. Det tar många år att införa nya system och nå ut till alla fastighetsägare, inklusive villor, flerfamiljshus, storkök och restauranger. Det krävs nya kärl, informationskampanjer, ombyggnad av avfallutrymmen, system i storkök m.m. I det ljuset blir vad som avses med ”del av kommunen” centralt för tillämpningen av undantagsföreskrifterna. Beroende på hur begreppet tolkas kan den aktuella regleringen alltså få konsekvenser och innebära en administrativ börda för långt fler kommuner än de 20 procent som i dagsläget inte har någon separat insamling av matavfall. Beroende på tolkning är det möjligt att Naturvårdsverket och miljödepartementet har underskattat den administrativa börda som kraven på separat insamling innebär. Om det med ”del av kommunen” avses även ett eller ett fåtal hushåll kommer ett stort antal kommuner behöva göra utredningar och dokumentera förutsättningarna för undantag (samt göra ändringar i avfallsplanerna i enlighet med Naturvårdsverkets förslag) – i det fall de anser sig omfattas av undantaget. Ett stort antal kommuner kommer behöva göra motsvarande utredningar för att förbereda en eventuell dispensansökan. I andra fall där förutsättningarna för dispens eller undantag saknas kan det komma att innebära ökade ekonomiska kostnader och insamlingstekniska utmaningar.

Härjedalens kommun (Vatten – och miljöresurs) anser att följande punkter behöver förtydligas:

- Tidsperspektivet – om kommunen påbörjar insamlingen från 1 januari 2021, eller tidigare, inom en liten del av kommunen. Men inte kan tillhandahålla separat insamling till hela kommunen. Behöver då kommunen ansöka om undantag för de delar av kommunen där insamling ännu inte påbörjats, men kommer att ske inom överskådlig tid?
- Är befintliga avtal som löper över 1 januari 2021 skäl nog att garantera undantag från kravet fram tills en ny avtalsperiod?
- Avsättning – kommer undantag från kravet ges till kommuner som idag saknar avsättning inom närområdet för matavfall? Om en anläggning planeras närmare än de befintliga kan undantag då ges fram till dess att matavfallet kan köras till den nya anläggningen?
- Del av kommunen – Vad avses med del av kommunen? Har kommunen möjlighet att söka undantag för enskilda fastigheter?
- Undantag – mer preciserat ange vad som berättigar undantag mer än ”inte skulle ge det bästa miljömässiga resultatet med hänsyn till avfallshanteringens sammanlagda miljöpåverkan”. Exempelvis utifrån de punkterna som lyfts ovan, och även de skäl ni själva anger i Konsekvensutredningen.

Kristinehamns kommun (Tekniska förvaltningen) vill poängtera att det kommer att krävas en väl genomarbetad vägledning till denna föreskrift. Denna vägledning kommer att få stor betydelse för att hantera de konsekvenser som beskrivs i 8.3 och den belastning som kommer att tillkomma, främst, för tillsynsmyndigheter när dispenser och undantag ska hanteras från 1 januari 2021.

Lycksele kommun anser att tydlig vägledning för dessa undantag måste arbetas fram eftersom det annars finns stor risk för att kommunerna godtyckligen

beviljar undantag i syfte att minska kostnader istället för att premiera miljö- och klimatnyttan.

Sveriges kommuner och regioner (SKR) påpekar att även om de flesta kommunerna redan erbjuder system för mat-avfallsinsamling finns det områden eller fastigheter där t.ex. arbetsmiljöskäl, platsbrist eller långa avstånd kan försvåra eller till och med omöjliggöra införandet av system för insamling av matavfall. SKR anser att vad som innefattas i begreppet ”tillhandahålla ett system” och vad som avses med ”del av kommunen” borde ha klargjorts tidigare och behöver nu skyndsamt tydliggöras för kommunerna.

Vilhelmina kommun (Tekniska enheten) påpekar att Naturvårdsverket behöver ta fram tydligare vägledning och ange mer precist vilka uppgifter och beräkningar som ska ingå i underlaget. Detta är nödvändigt för att kunna förutse, planera och i tid göra de eventuella anpassningar och förändringar av avfallshanteringen som krävs för att uppfylla kraven i fråga om separat insamling av matavfall.

5.3.1. Naturvårdsverkets kommentar

Naturvårdsverket tar med sig synpunkter och frågeställningar i det fortsatta arbetet med vägledning.

5.4. Synpunkter om tidsbrist och tidpunkt för ikraftträdande för kravet

Avfall Sverige anser att miljödepartementet och Naturvårdsverket har underskattat den administrativa börda – inklusive krav på utredningar, dokumentation och ändringar av kommunala avfallsplaner – som kraven på separat insamling av matavfall kommer innebära för många kommuner. Avfall Sverige konstaterar att en kommun som vill tillämpa undantagsmöjligheten från kravet på separat insamling måste, innan året är slut, ha utrett och dokumenterat grunderna för att undantag föreligger, berett förslag till ändring av den kommunala avfallsplanen, genomfört samråd och ställt ut förslaget under minst fyra veckor, tagit hänsyn till de synpunkter som framkommit i samråd och under utställning, och därefter berett och fattat beslut om ändring av avfallsplanen. Samtidigt är det oklart när kommunerna kan vänta sig närmare vägledning i fråga om vilket uppgifter som behöver ingå i en utredning om förutsättningarna för undantag. Det också oklart när den slutliga utformningen av undantagsföreskrifterna är klara och kommunerna vet vad de faktiskt har att förhålla sig till. Avfall Sverige vill understryka att det är extremt ont om tid för en kommun att hinna genomföra dessa åtgärder innan den 1 januari 2021 när kravet på separat insamling träder i kraft.

I det ljuset anser Avfall Sverige att Naturvårdsverket bör uppmärksamma miljödepartementet på de administrativa utmaningar som föreligger och föreslå att ikraftträdandet av kravet på att tillhandahålla system för separat matavfallsinsamling skjuts fram 6–12 månader. Det är nödvändigt för att kommunerna ska ha möjlighet att anpassa avfallshanteringen och genomföra de administrativa åtgärder som krävs för att uppfylla kraven i fråga om separat insamling av matavfall. Kravet i avfallsdirektivet på att tillhandahålla system för separat insamling av biologiskt avfall gäller först från 31 december 2023. Det

finns alltså inga EU-rättsliga krav som hindrar att införandet av kravet på separat matavfallsinsamling skjuts fram.

Vilhelmina kommun framför samma synpunkter som Avfall Sverige avseende detta.

5.4.1. Naturvårdsverkets kommentar

Naturvårdsverket utgår från de övergångsbestämmelser som finns i avfallsförordningen som anger att bestämmelserna i 3 och 15 a-15 c §§ tillämpas första gången i fråga om avfall som samlas in efter utgången av december 2020. För de kommuner som anser att de inte kan uppfylla kravet inom den tidsramen, och inte omfattas av Naturvårdsverkets föreskrifter, finns möjligheten att ansöka om dispens för det fall kommunen uppfyller någon av grunderna för dispens.

En del av kritiken avseende ökad börda och tidsbrist hör troligtvis ihop med skrivningen om att kommunen ska redovisa undantagen i sina kommunala avfallsplaner vilket inte är en del av förslaget. Se rättelse i kapitel 4 angående redovisning i avfallsplanen.

Naturvårdsverket vill också framhålla att undantaget i föreskriften medför en lättnad från ett lagstadgat krav. Naturvårdsverket bedömer att det är rimligt att kommunen, för att kunna avgöra om kommunen eller del av kommunen omfattas av undantaget, behöver ta fram ett väl underbyggt underlag för att kunna visa på och motivera att insamling i inte skulle ge det bästa miljömässiga resultatet med hänsyn till hanteringsens sammanlagda miljöpåverkan.

5.5. Synpunkter om möjlighet till dispenser

Länsstyrelsen Värmland föreslår att de undantag som Miljödepartementet föreslår i den ändrade förordningstexten (15 g och 15 h §§) ska utgöra grund för dispensgivning. Det ska därmed inte finns två möjligheter att undgå kraven i 15 a § avfallsförordningen. Länsstyrelsen anser att det är oklart varför kraven på dispens är annorlunda formulerat än krav på undantag i (15 g och 15 h §§). Innehållsmässigt motsvarar de dock varandra, även om de är formulerade på lite olika sätt. Det är därmed oklart på vilka grunder dispens ska kunna ges och i så fall varför. Länsstyrelsen konstaterar att förslaget om undantag innebär att verksamhetsutövaren/kommunen ska utreda sig själv och att det inte finns krav på godkännande av tillsynsmyndigheten. Länsstyrelsen anser att detta inte är en rättssäker process och att omfattningen och resultatet av dessa "egenutredningar" kan komma att variera stort över landet.

Göteborgs stad (Kretslopp och vatten) ser gärna att man förtydligar på vilka grunder enskilda dispenser bör ges.

Sveriges kommuner och regioner (SKR) påpekar att det är oklart om situationer med pågående kontrakt med entreprenörer som inte utan kostnader kan avslutas eller förändras omfattas av någon dispensgrund efter den föreslagna ändringen i den nyligen remitterade promemorian Genomförande av reviderade EU-direktiv på avfallsområdet M2019/01776/R

5.5.1. Naturvårdsverkets kommentar

Det finns två möjligheter för kommunen att undantas från kravet i 15 a §. Dessa är antingen om kommunen omfattas av undantaget i föreslagen förskrift eller om kommunen beviljas dispens. De föreslagna bestämmelserna i 15 g och 15 h §§ avfallsförordningen utgör inte undantag i sig utan de grunder utifrån vilka Naturvårdsverket får föreskriva om undantag och ge dispens. Grunderna för att föreskriva om undantag och för att ge dispens är, efter att föreslagen ändring av avfallsförordningen träder i kraft, följaktligen desamma. Se mer om övervägandena i kap 11.2 Miljödepartementets promemoria Genomförande av reviderade EU-direktiv på avfallsområdet, M2019/01776/R kap 11.2.

Naturvårdsverket har en vägledning på webben kring hur dispenser kan sökas och tar med sig synpunkterna för vidare utveckling av vägledningen.

5.6. Synpunkter på reglering av dokumentation i föreskrifterna

Vilhelmina kommun anför: I konsekvensutredningen anger Naturvårdsverket att en kommun som vill åberopa undantaget, för hela eller delar av kommunen, behöver ta fram ett ”väl underbyggt underlag” för att kunna visa på och motivera att grund för att undantaget föreligger. För att skapa en reglering som är tydlig och förutsägbar anser Vilhelmina kommun att kravet på dokumentation och utredning bör anges i föreskrifterna.

5.6.1. Naturvårdsverkets kommentar

Naturvårdsverket instämmer i att en sådan reglering skulle kunna innebära ökad tydlighet. Naturvårdsverket har dock inte sett att det är möjligt att reglera detta i föreskrifter. Naturvårdsverket bedömer att kommunerna behöver ta fram erforderligt underlag för att kunna ta beslut om huruvida de kan anses omfattas av undantaget.

Bilaga Översikt remissinstanser

Remissinstans	svarat	inte svarat	inga synpunkter	avstår från att yttra sig	Tillstyrker/Positiv	Avstyrker
Aneby kommun	x			x		
Arjeplogs kommun	x				x	
Arvidsjaur	x				x	
Avesta kommun/ Norbergs Kommun	x				x	
Avfall Sverige	x					x
Bodens kommun	x		x			
Bollnäs kommun		x				
Borås kommun		x				
Botkyrka kommun	x		x			
Boverket	x		x			
Boxholms kommun		x				
Byggföretagen		x				
Degerfors kommun		x				
Dorotea kommun/Åsele kommun	x				x	
Emmaboda kommun		x				
Energimyndigheten		x				
Enköpings kommun		x				
Eskilstuna kommun	x		x			
Fastighetsägarna		x				
Formas	x		x			
Fortifikations-verket		x				
Fortum Waste Solutions AB		x				
Förpacknings- och Tidnings-insamlingen (FTIAB)	x					
Gävle kommun		x				
Göteborgs stad	x				x	
Härjedalens kommun	x					x
Härnösands kommun		x				
Höganäs kommun		x				
IVL Svenska Miljöinstitutet AB		x				
Jokkmokks kommun		x				
Kalix kommun		x				
Karlskrona kommun		x				
Kemikalie-inspektionen	x					
Kommerskollegium	x					

Remissinstans	svarat	inte svarat	inga synpunkter	avstår från att yttra sig	Tillstyrker/ Positiv	Avstyrker
Kristinehamns kommun	x					
Leksands kommun	x					x
Luleå kommun		x				
Lycksele Avfall och Vatten AB (Lavab)		x				
Lycksele kommun	x				x	
Länsstyrelsen i Dalarnas län	x				x	
Länsstyrelsen i Hallands län	x		x			
Länsstyrelsen i Jämtlands län	x					
Länsstyrelsen i Norrbottens län		x				
Länsstyrelsen i Stockholms län	x		x			
Länsstyrelsen i Värmlands län	x					
Länsstyrelsen i Västerbottens län	x				x	
Länsstyrelsen i Västra Götalands län	x					
Länsstyrelsen i Örebro län		x				
Malmö stad	x				x	
Malå kommun/ Norsjö kommun	x				x	
Mjölby	x		x			
Naturskydds- föreningen		x				
NCC Construction Sverige AB		x				
Norrtälje kommun		x				
Näringslivets Regelnämnd	x		x			
Pajala kommun		x				
Peab	x		x			
Piteå kommun	x			x		
Ragn Sells AB		x				
Regelrådet	x					
Returpack AB		x				
Sorsele kommun		x				
Statistiska centralbyrån (SCB)	x		x			
Stena Recycling AB		x				
Stiftelsen Håll Sverige Rent	x		x			
Stockholms stad	x				x	

Remissinstans	svarat	inte svarat	inga synpunkter	avstår från att yttra sig	Tillstyrker/ Positiv	Avstyrker
Storumans kommun	x					
Strömstads kommun		x				
Suez Recycling AB		x				
Sundsvalls kommun		x				
Svensk Dagligvaruhandel		x				
Svensk Glasåtervinning AB		x				
Svensk Handel	x		x			
Svensk plaståtervinning		x				
Sveriges kommuner och regioner	x					x
Tanums kommun	x		x			
Teknikföretagen		x				
TMR AB		x				
Vadstena kommun		x				
Vaxholms kommun	x		x			
Vilhelmina kommun	x					
Värmdö kommun	x		x			
Återvinningsindustrierna	x		x			
Östersunds kommun	x				x	